

POSLOVNO–KOMERCIALNA ŠOLA CELJE

GRAFITI SKOZI ČAS

RAZISKOVALNA NALOGA

Mentorica: mag. Helena Mešnjak

Avtorica: JASNA KRIČAJ 3h

Celje, marec 2005

ZAHVALA

Največja zahvala je namenjena mentorici gospe mag. Heleni Mešnjak, ki me je vzpodbudila ter pomagala, da sem lahko raziskovalno nalogo pripeljala do konca.

Hvala tudi gospe Ireni Lasnik, prof. za njeno lektoriranje naloge ter vsem ostalim, ki ste mi kakor koli pomagali pri raziskovalni nalogi.

Zahvala gre tudi prof. Mojci Knez Šket in Marjeti Nosan za tiskanje naloge.

KAZALO

KAZALO.....	1
POVZETEK.....	3
UVOD.....	4
OPREDELITEV IN OPIS PROBLEMA.....	4
NAMEN NALOGE.....	4
HIPOTEZE.....	5
METODE RAZISKOVANJA.....	5
GRAFITI.....	6
KAJ JE GRAFIT.....	7
UMETNOST.....	7
POJEM BESEDE GRAFIT V SLOVARJIH.....	9
GRAFITI V ZGODOVINI.....	11
KAMENA DOBA.....	11
RIMSKI ČAS.....	12
INDIJANCI.....	13
EGIPT.....	13
GRAFITI V BENETKAH.....	14
SREDNJI VEK.....	15
GRAFITI V 20. STOLETJU.....	15
GRAFITI DANES.....	18
POMEN IN NAMEN GRAFITOV DANES.....	20
POMEN IN NAMEN GRAFITOV.....	20
ZAKAJ SE GRAFITI SPLOH PIŠEJO.....	21
KATERA SO NAJPOGOSTEJE UPORABLJENA SREDSTVA.....	21
KDAJ SE NAJPOGOSTEJE IZPISUJEJO GRAFITI.....	22
KATERE SO NAJPOGOSTEJŠE TEME GRAFITOV.....	22
KOMU ALI ČEMU NAJPOGOSTEJE POSVEČAJO SVOJE GRAFITE....	22
ZAKAJ NEKATERI SVOJ ODNOS IZRAŽAJO PREKO GRAFITOV.....	22

KAKŠEN JE ODNOS MED GRAFITMANOM IN DRUŽBO, V KATERI SE GIBLJE.....	23
KONKRETNE IZKUŠNJE GRAFITMANOV	23
GRAFITI JA?.....	23
GRAFITI NE!.....	24
PISANJE GRAFITOV	24
KAJ O GRAFITIH MENIJO LJUDJE.....	25
ANALIZA ANKETE.....	26
RAZLAGA HIPOTEZE.....	36
ZAKLJUČEK	37
LITERATURA IN VIRI	38
PRILOGA – ANKETNI LIST	40

POVZETEK

Spoznala sem, da je grafit pravzaprav »umetnost« na steni, ki jo vsak razume drugače. Mladostnik jo sprejme kot odgovor, na klic na pomoč, starejši kot zmazek na steni, ki uničuje tujo lastnino. Grafiti so največkrat delo posameznikov, ki imajo razvit svoj poseben sleng. Čeprav so grafiti namenjeni vsem mimoidočim, jih ljudje težko razumejo.

Grafiti so problem današnjega časa, saj jih »mularija« pogosto riše na javna mesta in druge ustanove ter s tem uničuje privatno in družbeno lastnino. Grafiti se zelo težko odstranijo, zato jih prepleskajo.

Grafiti se ponavadi rišejo v poznih nočnih urah na železniških in avtobusnih postajah, parkih in javnih postajališčih, na novih fasadah, javnih mestih, straniščih, drevesnih deblih.

Nekateri grafiti so izvirni, in polepšajo kakšen zakoten, neprijazen kraj. Prinesejo nam kakšen nasmešek na obraz, po drugi strani pa uničujejo tujo lastnino.

Grafiti se skozi čas spreminjajo. Od najstarejših poslikav v praskupnosti do antičnih napisov in napisov v času krščanstva se grafiti spreminjajo. Vsako obdobje je dodalo svojo prefinjenost in svoj pečat.

Grafiti so ustvarjale tudi znane osebnosti kot sta Pablo Picasso in Daniel Boon. Največ grafitov je bilo napisanih v mestih, kjer so potekali politični nemiri, in v krajih, ki so jih ljudje na novo osvajali.

UVOD

OPREDELITEV IN OPIS PROBLEMA

V raziskovani nalogi želim predstaviti grafite. O grafutih je že precej napisanega, zato sem morala pregledati veliko literature. Verjetno nisem uspela pregledati vsega, a vseeno sem dobila pregled in boljšo predstavo o grafutih. Grafiti se danes pojavljajo povsod. Kdaj so se pojavili prvi grafiti? Zanima me, kako so nekdaj definirali napise na stene? Kdaj in kje so se pojavili najstarejši napisi? Kako danes vrednotimo najstarejše napise in sodobne grafite? Nalogo želim napisati s pomočjo obstoječe literature in analize ankete.

NAMEN NALOGE

Pojav grafitov v zgodovini je tesno povezan z razvojem človeka in njegove umetnosti. Predstaviti želim vrednotenje stenskega slikanja v praskupnosti, preko zgodnjega krščanstva do poznega srednjega veka. Sodobni grafiti se pojavljajo povsod, vendar je njihova »trajnost« odvisna od stila napisa in kraja. Zakaj mladi pišejo po stenah? Verjetno želijo z grafiti sporočiti svoje težave. S pomočjo ankete želim pokazati poznavanje grafitov med osnovnošolsko in srednješolsko populacijo ter podati mnenje, ki so si ga ljudje postavili o grafutih. V nalogi želim prikazati razvoj in poznavanje grafitov ter odnos ljudi do napisov in avtorjev.

HIPOTEZE

- Grafiti so se pojavili že v kameni dobi in so poznani v vseh zgodovinskih obdobjih do danes.
- Grafite najbolj poznajo učenci osnovnih šol iz mesta, medtem, ko učenci iz podeželja ne vedo, kaj je to oziroma kako izgledajo.
- Grafiti v 20. stoletju se najpogosteje pojavljajo v podhodih, na železniških postajah, stenah in javnih straniščih.
- Danes se pojavljajo grafiti na šolskih straniščih in na stenah, ki prinašajo ljubezenska sporočila in sporočila profesorjem.
- Z grafiti so popisani lokalni avtobusi, vlaki, avtobusne in železniške postaje.

METODE RAZISKOVANJA

Pri pisanju naloge sem uporabila naslednje metode dela:

- Zgodovinska metoda, kjer sem na podlagi različne literature spoznala razvoj grafitov od najstarejših časov do danes.
- Dialektična metoda mi je pomagala preučevati pojave, procese in odnose v družbi .
- Metodo analize in sinteze virov sem uporabila pri informacijah, ki so mi jih podali informatorji.
- Metoda generalizacije in specializacije, kjer sem posplošila posamezne podatke in jih primerjala z obstoječo literaturo.
- Metoda deskripcije, kjer opisujem posamezne dogodke.
- S statistična metodo, sem obdelala anketo.
- Metoda analize in sinteze je postopek za pojasnjevanje podatkov iz ankete.
- Metoda sinteze je postopek raziskovanja in pojasnjevanja stvarnosti z združevanjem in analiziranjem podatkov.
- Metoda terenskega dela.

GRAFITI

Osredotočila sem se predvsem na grafite, ki se pojavljajo na javnih mestih. Grafiti sporočajo neko sporočilo širšemu krogu opazovalcev.

Grafiti se nahajajo predvsem v središču mest oziroma na prometnih lokacijah, na javnih središčih, na ulicah, raznih zbirališčih in stičiščih mladih, trgovinah, podhodih, nadvodih, ... Pri raziskovanju sem uporabila metodo terenskega dela. Kaj je grafit? Če na kratko pogledamo v slovenske slovarje, vidimo, da se nihče ne približa najbolj enostavni definiciji grafita. Vsi se trudijo najbolje razložiti pojem »grafit«. Še najbolj popolni odgovor nam daje Slovenski etimološki slovar, kjer pod pojmom grafit zasledimo razlago »napis na steni«.

Najpogostejša definicija grafitov se definira kot oblika javnega komuniciranja, ki ga v glavnem uporabljajo ljudje, ki se soočajo s komunikacijskim deficitom. Grafiti se pogosto definirajo kot specifična oblika posameznikovega izražanja. Pisanje grafitov je značilno za urbani prostor, ki privablja ljudi, večinoma mlade, okolju.

Najstarejši ohranjeni grafiti so najdeni na zidovih v Franciji, v jami Lascaux in v Španiji v Altamiri. Najstarejši grafiti izhajajo iz mlajše kamene dobe. Stenske slike so bile najprej razglašene za ponaredke, ker so bile predobro narisane, da bi jih lahko uvrstili v prazgodovino. Na slikah so bile upodobljene živali. Skalne slike niso narisane samo v Evropi, risali so jih tudi v Srednji Ameriki, Avstraliji in Afriki. Povsod so upodobljene živali. Včasih so na stenah tudi upodobljeni ljudje, ki so prikazani shematično. Kamnite tvorbe so bile večkrat vklesane v ženske obline.

Za risanje slik so uporabljali naravna barvila. Čeprav natančno še ne vemo, kaj so z risbami živali želeli povedati, pa stenske slikarije nedvomno nosijo neko sporočilo.

Napisi so se pojavili v Pompejih, v času prvih kristjanov, v srednjem in v novem veku. Pravi poplavi grafitov smo bili priča v drugi polovici 20. stoletja in smo se pričeli spraševati, ali je grafit umetnost, napis ali navadna packarija? Verjetno

vsakega nekaj. Grafit se danes pojavljajo povsod in prav zato jih ne moremo popolnoma opredeliti v predalčke med umetnost ali packarijo.

KAJ JE GRAFIT

UMETNOST

Beseda grafit prihaja iz grščine, kjer »graphein« pomeni pisati. Tako je grafizem likovno izražanje ali poudarjanje s črtami. Preproste vendar premišljene grafizme narisane s spreji ali kredami po zidovih, vratih, pohištvu ali asfaltnih tleh imenujemo grafiti. Vsebujejo duhovito, zgoščeno besedilo ali misel, pogosto uporniškega značaja. Njihov pomen ponavadi »krasi« otroško nespretna risba ali znak. Grafiti so lahko samo poigravanje z obliko črk, črkopisom. Njihov tvorec se praviloma ne razkrije, ne podpiše, se ne avtorizira. Te domislice se ponavadi nanašajo na politiko, popularno glasbo, življenjsko filozofijo ter ljubezenske izlive. Grafiti so dostikrat problematični, opolzki ali celo vulgarni. Edina prava kvaliteta grafitov je njihova literarna domiselnost ter likovna pristna osebna rokopisnost.

Slika: popisana stena na enem izmed gostišč

POJEM BESEDE GRAFIT V SLOVARJIH

GRAFIT.

Kaj to sploh je?

Če na kratko pogledamo v slovenske slovarje, vidimo, da se nihče od le-teh ne približa vsaj najbolj enostavni definiciji grafita.

V Slovenskem etimološkem slovarju, pod pojmom grafit, zasledimo razlago »napis na steni«. Prevzeto iz italijanščine graffiti v enakem pomenu, od koder je beseda prešla tudi v druge jezike; v francoščini graffiti, nemščini graffiti, izpeljanke iz graffio »praska«, graffiare »praskati«. V latinščini graphiare, kar je izpeljanka iz latinskega graphium »pisalo«, to pa je izposojeno iz grškega grapheion v enakem pomenu, izpeljanke iz glagola grapho- pišem, rišem, vrem, vklešem.¹

Verbinc navaja pod pojmom grafit le »mehka ogljikova rudnina kovinskega sijaja; največ za svinčnike,« pod pojmom graffito pa najdemo, da gre pri tem za »tako imenovan napis ali risbo, vrezano v kamen«. ²

Pod » graffitom« pa se skriva pomen, da gre za »način slikanja na steno«. ³

V Slovarju slovenskega knjižnega jezika, pod pojmom grafit zasledimo, da gre prav tako za »mehko rudnino temno sive barve, kovinskega sijaja...« ⁴

Za razliko od Verbinčevega Slovarja tujk pa v Slovarju slovenskega knjižnega jezika (SSJK) sploh ni omenjenega pojma graffito. Pod sgraffitom pa lahko zasledimo, da je to »umetniška slikarska tehnika, pri kateri nastane podoba z izpraskanem ene ali več plasti raznobarnih ometov«. ⁵

Johannes Stahl pravi: »graffiti je že od nekdanj pojem, brezuspešno so ga poskušali definirati, preveč različnega se pod njim razume«⁶. Do danes ni širše sprejete celovite definicije pojma graffit. V nekaterih definicijah se poudarja

¹ Snoj. M. 1997. Str. 154

² Verbinc. 1991. Str. 648

³ Verbinc. 1991. Str. 245

⁴ Slovar slovenskega knjižnega jezika. 1994. Str. 256

⁵ Slovar slovenskega knjižnega jezika. 1994. Str. 1215

⁶ Lalić Dario.. Leburī Bulat.. Graffiti i subkultura. Zagreb. 1991. Str.29

forma in način izvajanja teh napisov in slikarij. Tako Renate Weumann določa grafit kot »slikane tvorbe..., jezikovne znake, simbolne eksperimente z abecedo, v formi vrezovanja in pisanja po zidu«. ⁷ Posamezne definicije problem razumejo kot določeno obliko »prekoračitve prepovedi«. ⁸

Dario Gamboni ocenjuje, da so »ključni elementi grafitov nezakonitost in nepravilnost« in da so le ti »v spopadu s cenzuro...«. ⁹ Milan Vlaisić definira grafit kot »obliko neinstitucionalnega likovnega izraza, katerega se poslužujejo mladi. Pogosto se pojavljata nasprotna pola določanja definicije grafitov glede na to, ali je grafit kot oblika vandalizma ali nasprotno, drugi ga obravnavajo kot umetniško izražanje. Ena najpogostejših definicij grafitov je tista, v kateri se pojem definira kot oblika javnega komuniciranja, ki ga v glavnem uporabljajo ljudje, ki se soočajo s komunikacijskim deficitom.

Grafiti se pogosto definirajo kot specifična oblika posameznikovega izražanja. Pisanje grafitov je značilno za urbani prostor, ki privablja ljudi, večinoma mlade, okolju. Ali, kakor pravi Gregor Tomc: »Grafiti predstavljajo spontano obliko komuniciranja v pisni obliki ali risbi največkrat na zidovih, lahko pa tudi na drugih javnih mestih« ¹⁰

To so le nekateri pojmi, s pomočjo katerih sem poskušala razjasniti sam pojem grafit.

⁷ Ibid. Str. 29

⁸ Ibid. Str. 25

⁹ Ibid. Str. 25

¹⁰ Tomc Gregir. Delo. Št. 28. Ljubljana. 1996. Je ženska brez moškega kot riba brez bicikla?

GRAFITI V ZGODOVINI

KAMENA DOBA

Najstarejše ohranjene slikarije na zidovih so najdene v Franciji v jami Lascaux in v Španiji v Altamiri, ki izhajajo iz mlajše kamene dobe. Vse te slikarije so povezane z bolj ustaljenim načinom življenja. Stenske slike so bile najprej razglašene za ponaredke, saj so bile predobro narisane, da bi jih lahko uvrstili v prazgodovino. Na slikah so bile upodobljene živali, konji, zobri, divje govedo, jeleni in medvedi. Skalne slike niso narisane samo v Evropi, risali so jih tudi v Srednji Ameriki, Avstraliji in Afriki. Drugod so upodobljeni nosorogi in zebre. Ljudje so pogosto risali živali, ki so bile največje, saj so verjeli, da bodo s podobami izražali svojo telesno moč.

Kadar so na stenah upodobljeni ljudje, so prikazani shematično. Kamnite tvorbe so bile večkrat vklesane v ženske obline.

Za risanje slik so uporabljali krajevna kovinska barvila. Rudo so zdrobili na kraju samem in jo zmešali z vezivom. V Lascauxu so jo mešali z vodo, drugod pa s smolami, jajčnim beljakom in drugimi snovmi.

Kaj so nam želeli sporočiti s stenskimi slikami, ne vemo. Nekateri stenske slikarije razlagajo kot brezpomenske ozaljšave, ki jih je navdihnili vidna izkušnja. Drugi teoretiki stenskim slikarijam pripisujejo magično in versko povezanost z lovom in plodnostjo. Čeprav natančno ne vemo, kaj so z risbami živali želeli povedati, stenske slikarije nedvomno nosijo neko sporočilo.

Slika: HOLLINGSWORTH, Mary. 1993. Umetnost v zgodovini človeštva. Ljubljana: DZS.
str. 21

RIMSKI ČAS

Novo obdobje stenskih slikarij in pisarij se je začelo z antiko. V antičnih mestih, kot so bila Atene in Pompeji so nastali prvi napisi na zidovih mestnih stavb. Znano nam je, da so bili Rimljani pravi grafitomani. V Pompejih zasledimo najrazličnejše zvrsti grafitov, od političnih do erotičnih ter humorističnih.

Na začetku neke mestne ulice v Pompejih so odkrili napisa:

TUKAJ SEM NAŠEL ŠTEVILNE DAME, KI SE RADE LJUBIJO
OČE COLEPIUS LJUBI DAME TJA, KJER NE BI SMEL.

INDIJANCI

Podobno slikarije ameriških Indijancev, datirane okoli 10 000 let pred našim štejetjem. Predstavljajo simbole plemen, slike lovov, iniciacije in druge rituale.

EGIPT

V Egiptu so pripadniki ozkega kroga elite, predvsem duhovništvo, s hieroglifi risali razne figure ljudi, živali in predmete, ki so jih takrat uporabljali. Prav zato, ker je bilo v tem času pisanje privilegij duhovnikov in višjih slojev, ne povedo prav ničesar o občutkih navadnega človeka, o suženjstvu, postavljanju piramid.

Slika:HOLLINGSWORTH, Mary. 1993. *Umetnost v zgodovini človeštva*. Ljubljana: DZS. str. 75

Slika: HOLLINGSWORTH, Mary. 1993. Umetnost v zgodovini človeštva. Ljubljana: DZS. str. 75

GRAFITI V BENETKAH

Benečani so imeli še v osemnajstem stoletju priložnost, da so vsako težavo, ki jih je žulila, prelili na papir, ga zavili v pisemsko ovojnico in vrgli v poštni nabiralnik. Ta je bil v podobi levje glave in je stal sredi Markovega trga, v njem zbrana pošta pa je romala k vladarju.

Ko se je demokratično obarvana Beneška republika sesedla in je napočil čas poteptanih stisk in neizrečenih besed, ki so se tako dolgo grmadile, da je v kotlu zavrelo in so se prelili na zidove žaljivi, kričeči na pomoč kličeči grafiti.

SREDNJI VEK

S pojavom krščanstva prihaja do pogostejšega pisanja grafitov. Našli so različne krščanske napise in slikarije s karakteristično versko vsebino. Najbolj karakteristični so locirani v rimskih katakombah. Grafiti se nanašajo na teme boga in vere, poveličevanja raznih kultov svetnikov in mučenikov. Vrezovala so se imena pokojnikov, krščanski simboli, Kristusov monogram, jagnje, sidro, riba in drugo.

V srednjem veku so se grafiti v glavnem pisali v cerkvah in samostanih kot stikališčih kulture in družbenega življenja.

GRAFITI V 20. STOLETJU

Do druge polovice 20. stoletja znanost ni posvetila večje pozornosti grafitom. Dela s tematiko grafitov so se pojavljala posamezno. Šele v šestdesetih letih 20. stoletja se je širila popularnost grafitov. Začenjajo se oblikovati teorije o pisanju in risanju po zidovih in drugih prostorih. Robert Reisner je leta 1974 v Londonu objavil delo *Graffiti, two thousand years of wall writing*, kar je sprožilo veliko zanimanje znanstvene javnosti.

Robert Reisner je analiziral vsebino grafitov v Angliji v obdobju od 12. do 16. stoletja. Napisi iz te dobe se tičejo predvsem smrti »**SMRT JE KOT SENCA KATERI VEDNO SLEDI TELO**« in raznih epidemij, predvsem kuge. Na zidovih so pogosta tudi sporočila o romantičnem razumevanju viteštva, o križarskih in drugih vojnah. Po oceni Reisnerja je bilo 18. stoletje »zlata doba angleških grafitov«. Za razliko od napisov iz prejšnjih stoletij, katere so v glavnem pisali pripadniki višjih razredov, avtorji grafitov izhajajo iz drugih družbenih slojev. Prisotne so tudi literarne teme, predvsem verzi Shakespearja, Donneja, Blakeja in drugih.

V 18. stoletju tem so pisali grafite tudi v Novem svetu. Osvajalci Amerike so zapisovali novo osvojene teritorije in poveličevali svoja doživetja. Poznan je grafit, katerega je v 19. stoletju napisal Daniel Boon :

D. BOON
KILLED A. BAR
IN THE
YEAR 1760

V srednji Evropi, v 19. in začetku 20. stoletja so registrirani številni grafiti iz Leipziga, Dunaja, Kopenhagna, Berlina, Zuricha. V glavnem so se napisi pojavili po javnih straniščih.

E. Luedecke je leta 1907 objavil študijo o grafutih iz srednjeevropskega področja. Razlikuje dva tipa straniščnih grafitov:

literarne, ki jih pišejo izobraženi ljudje,

in grafite, ki jih piše navaden svet.

Običajno se pojavljajo vsebine seksa, politike in socialna sporočila :

BOGATI LJUDJE LJUBIJO DRUG DRUGEGA
REVNI ŠČIJEJO DRUG NA DRUGE

(iz WC v Berlinu , 1910)

Wiliam McLean je preučeval grafite v Franciji v začetku 20. stoletja. V svoji knjigi opisuje, da večina grafitomanov pripadala sloju delavcev in belim ovratnikom. Večji del grafitov, ki jih je popisal, se nanaša na slikanje spolnih organov, nagih teles in na pisanje analognih pojmov in sporočil. Po njegovi oceni erotične grafite pišejo moški. Zelo razširjena je predpostavka, da je nekatere od pariških grafitov v začetku 20. stoletja naslikal sam Pablo Picasso. Picasso je o grafutih dejal: »Kakšno življenje ... ti grafiti imajo. Zid je nekaj prelepega,... ko sem bil mlad, sem prav tako reproduciral takšne slike«.

V prvi polovici 20. stoletja se grafiti niso pisali samo v Evropi, temveč tudi po Iranu, Jordaniji, Siriji, Iraku... Henry Field je leta 1925 izvedel raziskavo na

potovanju po Bližnjem vzhodu. Ugotovil je, da grafiti v teh državah v glavnem služijo za označevanje teritorijev, klanov in označevanje lastništva nad objekti in predmeti.

Ameriški znanstvenik Allen Walker Read je leta 1935 objavil prvo temeljito študijo o grafutih v svetu. Svoja raziskovanja je usmeril predvsem v grafite na javnih straniščih v času potovanja po Kanadi in zahodu ZDA. Ugotovil je, da se večina napisov nanaša na seks, ne glede na to, ali je homoseksualni, heteroseksualni, analni, vaginalni ali oralni.

Do petdesetih let 20. stoletja se grafiti pišejo v glavnem po javnih straniščih. V drugi polovici 20. stoletja se začenjajo pogostejše pojavljati tudi na uličnih zidovih. Predvsem gre za izražanje političnih situacij. Tipičen primer je vladavina nacistov v Nemčiji.

S postavitvijo Berlinskega zidu leta 1961, so avtorji grafitov dobili odličen prostor za ponazarjanje svojih sporočil. Kot simbol ideoloških in političnih delitev v tedanji Nemčiji je bil vse do njegovega rušenja leta 1990 v žarišču medijev. Grafiti so bili posvečeni politiki.

Ena od posledic burnih dogodkov leta 1968¹¹ je bilo tudi povečanje popularnosti grafitov. Pisanje po zidovih je postalo najbolj avtentičen medij specifične mladinske kontrakulture.

Na zidovih Pariza, Barkleya, Berlina in drugih središč študentskega upora prevladujejo politične parole levice :

»BODIMO REALNI, IŠČIMO NEMOGOČE!«

V začetku sedemdesetih let 20. stoletja so posebno pozornost svetovne javnosti pritegnili slikovni grafiti v New Yorku. Leta 1971 je bila v New York Timesu objavljena prva reportaža o takšnih grafutih. Avtorji grafitov so bili v glavnem črnci, ki so prvotno pisali in slikali po vlakih in hodnikih podzemne železnice, kasneje pa so svoje delovanje prenesli na zidove ulic in v javne prostore.

Nekateri izmed nadarjenih njujorških sprejerev so postali pomembni umetniki in prirejajo uspešne razstave. V Evropi je poznan primer švicarskega avtorja

¹¹ Študentski nemiri v Evropi in pri nas.

Haralda Waegelija, ki je zaradi slikanja grafitov v Zurichu bil obsojen na devet mesecev zapora. V letih 1977 do 1979 je v Zurichu kreiral med 400 in 600 grafitov.

VSAK DAN SEM JI PISAL,
TAKO JE SPOZNALA POŠTARJA.

VARČUJ Z ENERGIJO;
PRESPI ŽIVLJENJE!

GRAFITI DANES

Da bi lahko opredelila grafitarstvo danes, sem se odpravila kar po celjskih ulicah. Nikjer ni manjkalo izvirnih grafitov, največ jih je bilo v podhodih, na stenah šol in na vlakih. Grafiti izražajo predvsem ljubezenske izlive, homoseksualna besedila, našla sem tudi risane grafite. Na stenah šol so bila napisana besedila, ki so namenjena predvsem profesorjem.

Na obešalniku:

SAMO ZA PROFESORJE! (pripis)
LAHKO OBESITE TUDI PLAŠČE!
EVA + MIHA
JURE LJUBI MOJCO!

Grafiti napisani na železniški postaji v Celju:

RKENROL PUNCK BI JEST TEPU PSIHO
SARA BANDITI MARUŠA GOLDI SPLIT
AJKI GRAFITI MADE BY CLIMB

Grafiti so problem današnjega časa, saj jih »mularija« pogosto riše na javna mesta in druge ustanove ter s tem uničuje privatno in družbeno lastnino. Grafiti se zelo težko odstranijo, zato jih prepleskajo.

Razni študentski servisi, dijaški domovi ter druge organizacije prirejajo različna druženja mladih, kjer z grafitarji lahko izražajo svojo umetniško nadarjenost v prostorih in stenah, ki so za ta namen. Vendar se grafitarji tega neradi udeležujejo, saj na dovoljenih mestih ni zanimivo ustvarjati.

POMEN IN NAMEN GRAFITOV DANES

POMEN IN NAMEN GRAFITOV

Nekateri grafitarji pravijo, da rišejo grafite, ker je to za njih adrenalin, njihov pogled na svet, nek poseben čar. Poleg tega pa hočejo še polepšati zidove, mostove in tako ljudem nameniti lep nasmeh na ustih, jim popestriti sivino. Vendar niso vsi grafitarji takšni. Nekateri rišejo na stene hiš, šol, javnih stavb zato, da uničujejo tujo lastnino ter s tem pokažejo ljudem da obstajajo, da pridobijo neko pozornost, ki jo drugače ne prejemajo.

V družbi sta se oblikovali dve skrajnosti. Pojavile so se pobude za zakonsko zaščito grafitov, hkrati pa si nekateri posamezniki prizadevajo, da bi nekatere arhitekturne objekte zgodovinske vrednosti zamenjali z dvojniki in jih tako zavarovali pred uničenjem, ki ga prinašajo grafiti.

V zadnjem času se je pojavila nekoliko večja tolerančnost do določenih tipov grafitov, ki pa morajo biti v skladu s trenutno družbeno filozofijo. Ljudje sprejmejo napise, ki jih ne motijo ali pa so jim celo všeč. Sprejemajo jih kot napise na zidovih, če jim le-ti niso všeč ali se jih celo bojijo, postanejo grafiti mazaške akcije. Tako postane sprej enkrat tinta za pisanje, drugič pa za svinjarije.

Prepoved pisanja grafitov pomeni z vidika sodobne civilizacije enako kot prepoved pisanja po papirju. Z zakonom o grafitih pa bi le-ti postali družbeno priznana oblika javnega občevanja, za katero bi veljala ista načela svobode govora kot za druge medije. Proti taki politiki grafitov bi najverjetneje prvi ugovarjali ekologi, drugi bi rekli, da časopisov ni potrebno širiti na zidove, tretji pa bi gotovo dejali, da bi grafiti tako izgubili mik prepovedanega in s tem prevratniški naboj. Pomembna pridobitev pa bi bila ta, da bi grafitom odvzeli travmatično razsežnost.

Po mnenju predstavnikov druge skrajnosti pa je potrebno posvetiti vso pozornost čiščenju grafitov. Razmišljanje, kako pa jih dejansko odstraniti

prepuščajo strokovnjakom. Čiščenje je mogoče opraviti ročno, kar pa zahteva mnogo truda in je uporabno samo v izjemnih primerih. Pogosteje je uporabljena kemična metoda čiščenja, pri čemer pa kemikalije močno načnejo kamen. Nekateri grafiti pa preprosto prepleskajo.

Slika: slika na steni podhoda v Mariboru

ZAKAJ SE GRAFITI SPLOH PIŠEJO

Z grafiti posamezniki prikažejo svojo osebno motivacijo, potrebe in želje, ki jih skušajo zadovoljiti na poseben način. Želijo, da bi v ljudeh vzbudili pozornost na določene stvari in povečali vpliv svoje skupine, znotraj te pa tudi svoj ugled. Grafitmani mislijo, da imajo pravico, da pišejo po zidovih, saj se drugače ne morejo izraziti. Stisko, ki jo doživljajo ob problemih, prenesejo na zid.

KATERA SO NAJPOGOSTEJE UPORABLJENA SREDSTVA

Najbolj priljubljeni so spreji avtolaki in barve, predvsem črna, včasih pa tudi oglje, kreda, flumastri in kemični svinčniki. Vse je odvisno od podlage.

KDAJ SE NAJPOGOSTEJE IZPISUJEJO GRAFITI

Najprimernejša je noč ali zgodnje jutro. Nekateri pišejo tudi podnevi, če jih skupina opozarja na morebitno nevarnost. Pojavljajo pa se tudi grafitmani, ki dobijo navdih šele po »tretjem litru«.

KATERE SO NAJPOGOSTEJŠE TEME GRAFITOV

Pristop je v veliki meri političen, vendar skoraj vedno tudi humorističen. Ostali se vežejo na glasbo in skupinsko pripadnost. Izražajo tudi protest. Tako je nek grafitman napisal: *SOVRAŽIM CENZURO*.

KOMU ALI ČEMU NAJPOGOSTEJE POSVEČAJO SVOJE GRAFITE

Grafiti se nanašajo na aktualne politične dogodke, socialni položaj delavcev in na vodilne politike. Pogosto se nanašaj tudi na glasbene skupine Sidharta, Atomik harmonik, ... Včasih napišejo tudi čisto nesmiselne grafite, kot je *ŽIVEL PUNK*.

ZAKAJ NEKATERI SVOJ ODNOS IZRAŽAJO PREKO GRAFITOV

Nekateri se komaj preživljajo in zato nasprotujejo vsemu in vsem, ki so jih pripeljali v tako situacijo. Pisanje zaradi nestrinjanja z družbo je osnovna značilnost punkerjev, saj ne razumejo, zakaj je alkohol dovoljen, droga, mamila pa ne.

Politično delovanje konec 20. stoletja dovoljuje politične procese in obsoja ljudi zaradi drugačnega političnega prepričanja; to je v zadnjem času postala prevladujoča tema.

KAKŠEN JE ODNOS MED GRAFITMANOM IN DRUŽBO, V KATERI SE GIBLJE

Grafitmanova družba ima do njega pozitiven odnos in ga pri delu podpira. Grafitmane nihče ne vabi na sestanke, tribune in okrogle mize, na katerih bi lahko javno povedali vse kaj mislijo o svojem početju. Grafitmani morajo pisati po zidovih, da bi ljudje zvedo, kaj mislijo o družbi, o politiki,

KONKRETNE IZKUŠNJE GRAFITMANOV

Kljub tem da grafitmani vedno pazijo, da jih ne bi ujeli na delu, so mnogi izmed njih pogosto krivično preganjani s strani oblasti. Večkrat jim grozijo starejši ljudje ali pa jih pokličejo na policijo, kjer so izpostavljeni tudi fizičnim pritiskom. Za številne mlade je pisanje grafitov važen element k stilu obnašanja in s pisanjem se kaže tudi vrednost posameznika.

Albert K. Cohen loči štiri osnovne načine nastajanja stilov v subkulturi:

- Oblačila.
- Glasba.
- Rituali.
- Specifični besedni zaklad.

GRAFITI JA?

Zakaj grafiti ja? Grafiti na nek način prikazujejo motivacijo ljudi, potrebe in tudi želje, ki jih vsak posameznik skuša zadovoljiti na poseben način. Vsak posameznik želi, da bi vzbudil pozornost pri sovrstnikih in bi sebi nekaj dokazal. Po eni strani so grafiti klic na pomoč, ki ga nekateri posamezniki izražajo samo na takšen način. Če grafitarjem pomaga, da izpraznijo svojo dušo in se bolje počutijo, naj jih rišejo, naj ustvarjajo, naj si s tem pridobijo samozavest.

GRAFITI NE!

Nekateri grafiti so izvirni, in polepšajo kakšen zakoten, neprijazen kraj. Prinesejo nam kakšen nasmešek na obraz. Toda če pogledamo slabo stran grafitov in se vprašamo komu bi bilo všeč, če bi na svoji hiši, na novi ali obnovljeni fasadi zagledal grafit? O grafitih si takoj ustvarimo čisto drugačno mnenje. Nekateri grafiti so na nek način lepi, vendar so to le napisi, risbe, ki uničujejo javne zgradbe, mostove, stranišča, za katera je bilo potrebno prihraniti veliko denarja, da smo jih zgradili, kupili.

PISANJE GRAFITOV

Za pisanja grafitov je potrebno imeti kar nekaj znanja. Poznati je treba kakovost sprejev, o enakomernem risanju črt, pomembno se je naučiti kako risati, da se barva ne cedi, posebno poglavje pa so zgradbe in zaporedja črk.

Grafitarji grafito ponavadi rišejo ponoči ali zgodaj zjutraj, ko imajo manj možnosti, da bi jih ujeli. Najdejo se tudi izjeme, ki pišejo, rišejo podnevi ob spremstvu skupin, ki jih opozorijo na morebitno nevarnost.

Grafiti kot risbe in vrezi napolnjujejo in polepšajo ali naredijo prostor grd:

- železniške in avtobusne postaje,
- parke in javna postajališča,
- stene v podhodih in prehodih,
- nove fasade,
- javna mesta,
- javne zgradbe,
- stranišča,
- zapuščene hiše, gradbišča, zidove,
- drevesna debla.
- Grafiti puščajo povsod sledi sodobne generacije.

KAJ O GRAFITIH MENIJO LJUDJE

Pripravila sem anketo, ki so mi jo izpolnili učenci osnovnih in srednjih šol. Anketirala sem učence osnovne šole v Vitanju in IV. osnovne šole v Celju. Prav tako so mi pomagali izpolniti anketo dijaki Poslovno-komercialne šole v Celju in dijaki Srednje ekonomske šole v Mariboru. Prosila sem jih, da mi pomagajo odgovoriti in razložiti pomen grafitov. Vseh anketirancev je bilo 135.

Pri obdelavi ankete sem anketirance razdelila po starostni strukturi, in sicer:

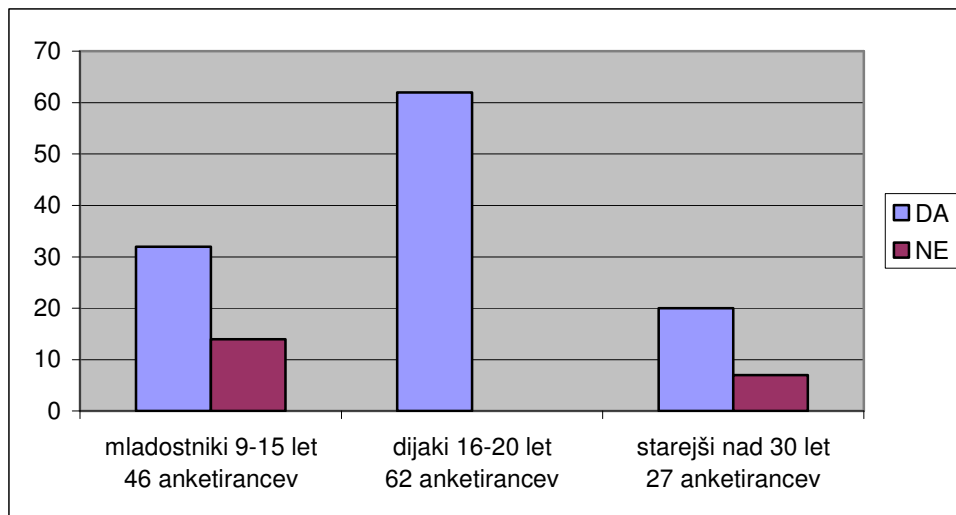
1. skupina od 9 do 15 let.
2. skupina 16 do 20 let
3. skupina nad 30 let

Zastavila sem jim 10 vprašanj:

1. Ali veste, kaj so grafiti?
2. Kje največkrat opazite grafite?
3. Kakšne grafite ponavadi opazite?
4. Mislite, da je več grafitov v mestih kot na vaseh?
5. Ali veste, kdo jih riše in zakaj?
6. S čim mislite, da jih rišejo?
7. Kje mislite, da dobijo grafitarji povod za risanje, pisanje grafitov?
8. Ste že kdaj poskusili narisati grafit, zakaj?
9. Ali bi morala država dovoliti risanje grafitov? Zakaj da, zakaj ne?
10. Kako bi vi ukrepali glede grafitov?

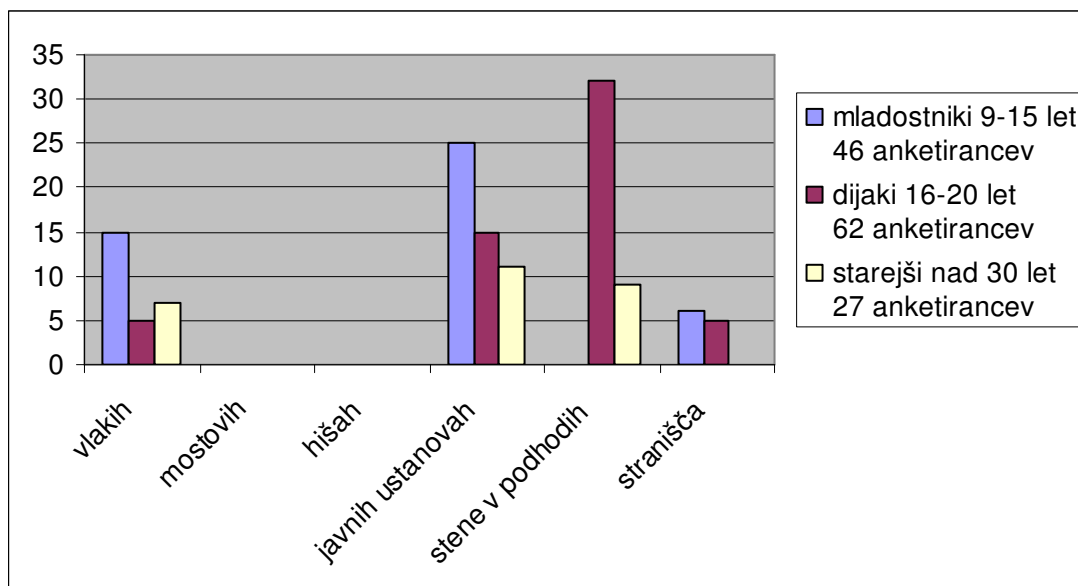
ANALIZA ANKETE

1. Ali veste, kaj so grafiti?

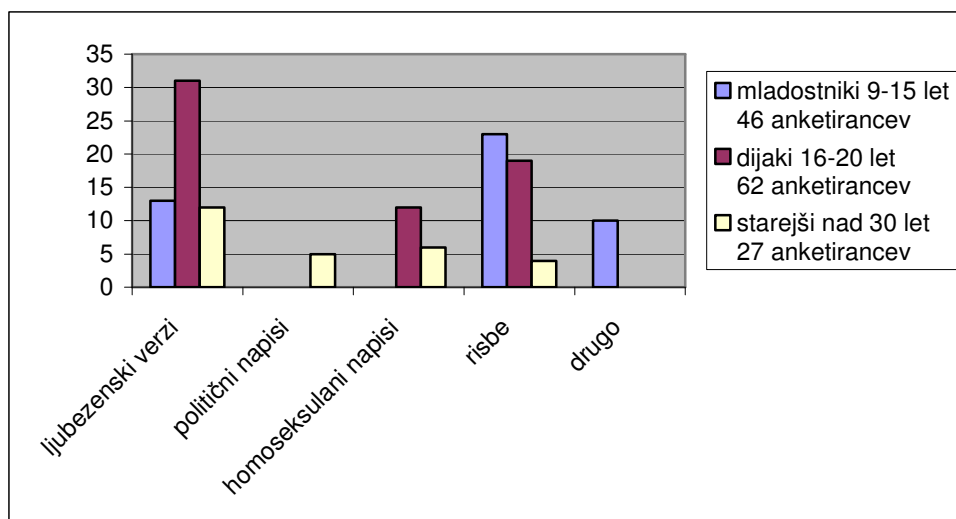
V prvi skupini je 114 anketirancev odgovorilo, da poznajo grafite, 21 anketirancev pa grafitov sploh ni poznalo. To dokazuje, da večina mladih od 9 do 15 let ne ve, kaj so grafiti.

2. Kje največkrat opazite grafite?

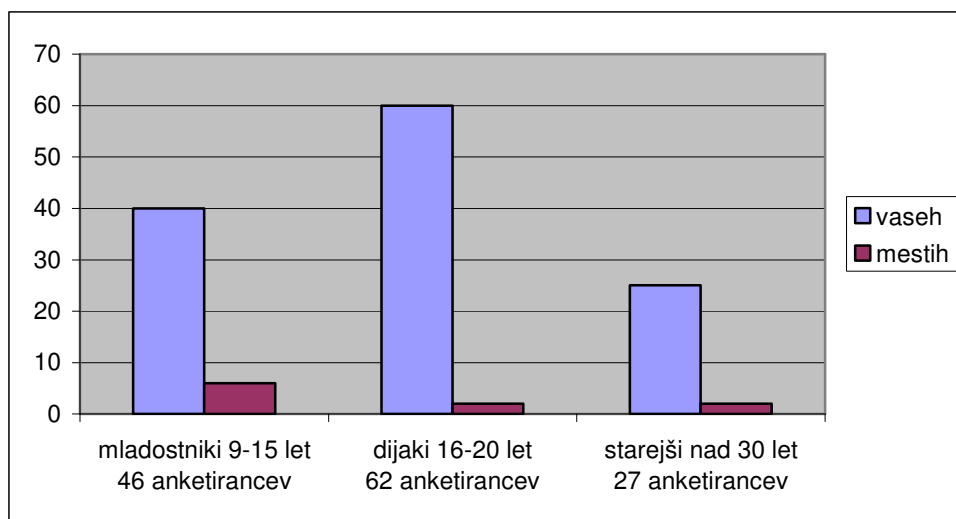
V drugi skupini je 68 anketirancev povedalo, da največkrat vidijo grafite na javnih ustanovah, 25 anketirancev največkrat opazi grafite na stenah v podhodih, 15 anketirancev največkrat vidi grafite na straniščih, 12 anketirancev pa na vlakih. Ta anketa dokazuje, da grafitov nikakor ni premalo in da jih lahko srečaš na vsakem koraku.

3. Kakšne grafite ponavadi opazite?

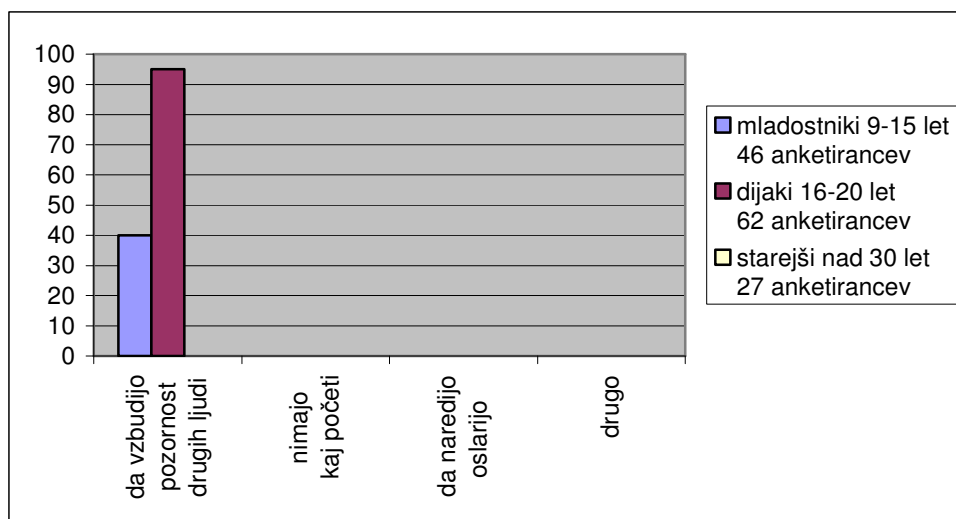
V tretji skupini je 56 anketirancev največkrat videlo ljubezenske grafite, 46 anketirancev je videlo največkrat risbe, 18 anketirancev homoseksualne napise, nihče od anketirancev ni videl glasbenih, reklamnih,... grafitov. 5 anketirancev pa je videlo politične grafite.

4. Mislite, da je več grafitov v mestih kot na vaseh?

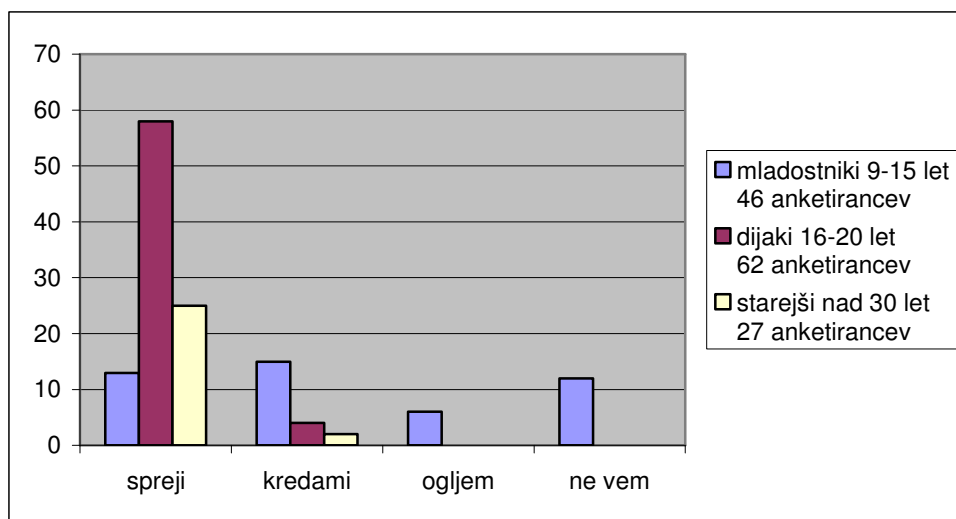
V četrti skupini je 125 anketirancev menilo, da se grafiti najbolj rišejo v mestih, 10 anketirancev pa je menilo, da se grafiti najbolj rišejo na vaseh. S pomočjo te ankete lahko sklepamo, da imajo mestni otroci več izkušenj z grafiti kot vaški.

5. Ali veste, kdo jih riše in zakaj?

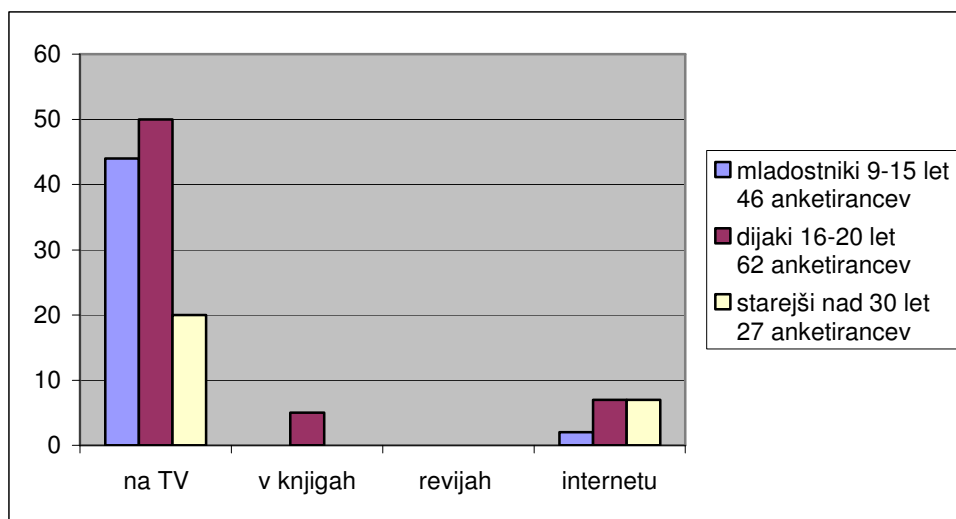
V peti skupini 95 anketirancev meni, da grafite rišejo, pišejo mladostniki stari od 16 do 20 let, 40 anketirancev pa meni, da jih rišejo mladostniki stari od 9 do 15 let.

6. S čim mislite, da jih rišejo?

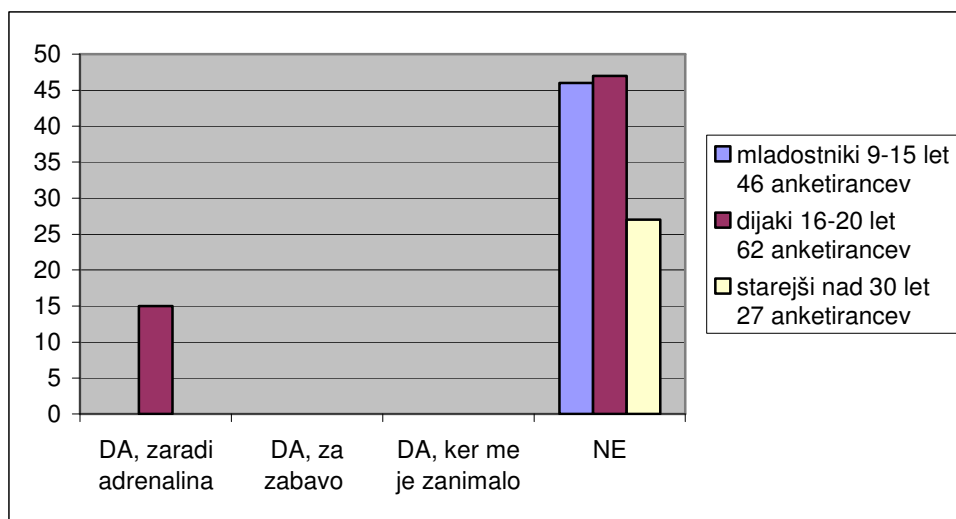
V šesti skupini 96 anketirancev meni, da grafite rišejo s spreji, 21 anketirancev meni, da jih rišejo s kredami, 6 anketirancev meni, da z ogljem, 12 anketirancev pa sploh ne ve, s čim rišejo grafitarji.

7. Kje mislite, da dobijo grafitarji povod za risanje, pisanje grafitov?

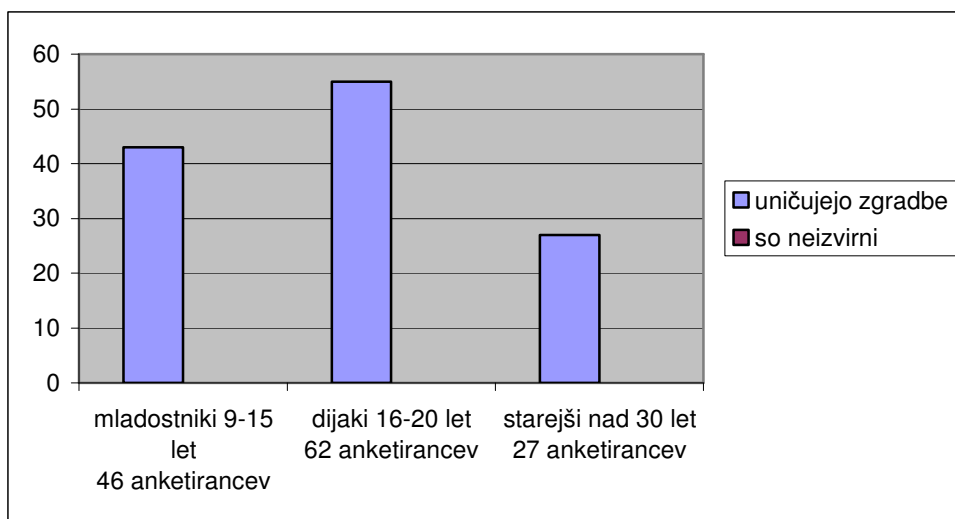
V sedmi skupini 114 anketirancev meni, da dobijo grafitmani povod za risanje in pisanje grafitov po televiziji, 16 anketirancev meni, da dobijo povod na internetu, 5 pa jih meni, da dobijo grafitarji povod v knjigah.

8. Ste že kdaj poskusili narisati grafit, zakaj?

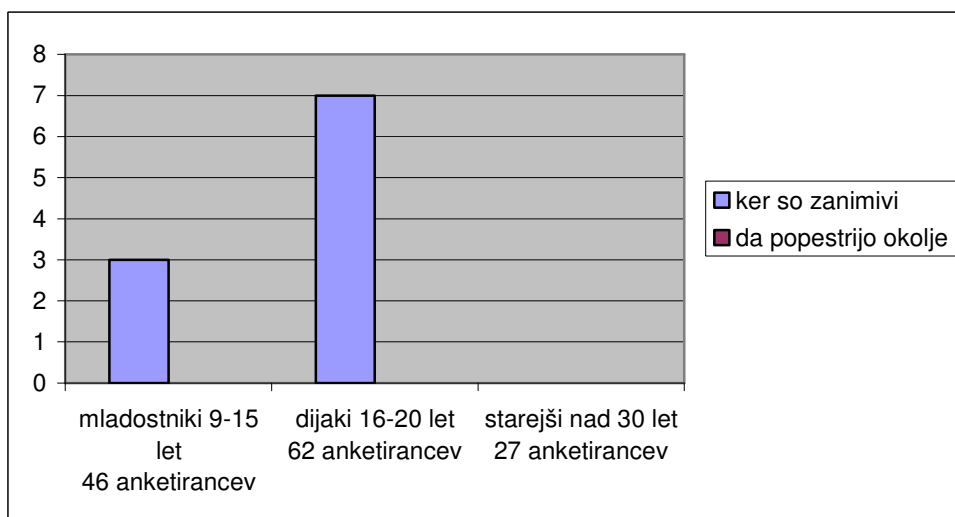
V osmi skupini je 15 anketirancev poskusilo narisati grafit zaradi adrenalina, 120 anketirancev pa grafit sploh ni poskušalo narisati oz. napisati grafita.

9. Ali bi morala država dovoliti risanje grafitov? Zakaj da, zakaj ne?

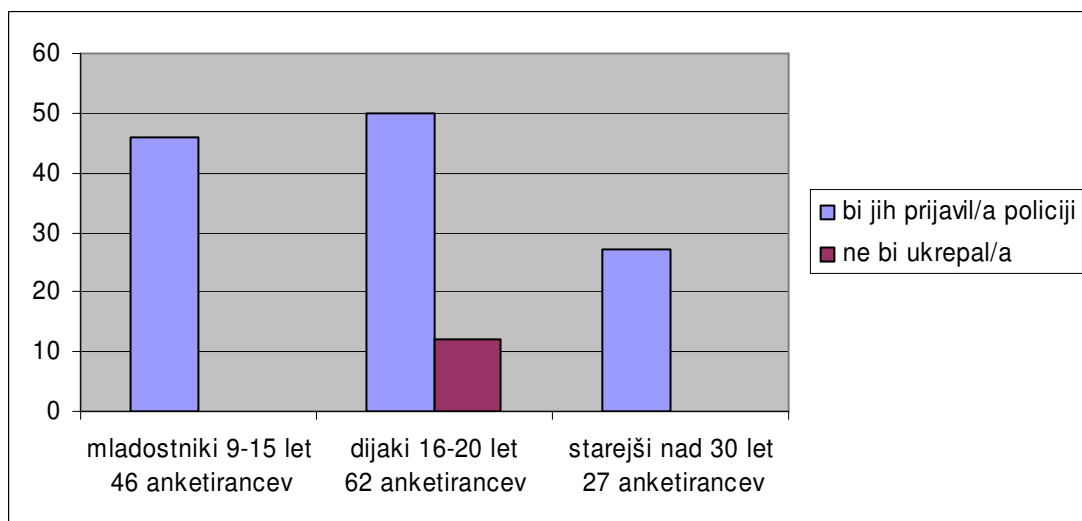

V deveti skupini 125 anketirancev meni, da država ne bi smela dovoliti risanja grafitov saj uničujejo zgradbe in druge javne površine.

Deset anketirancev pa meni, da bi država morala dovoliti risanje grafitov, saj so zanimivi in popestrijo okolje.

10. Kako bi vi ukrepali glede grafitov?

V deseti skupini je 123 anketirancev dejalo, da bi grafitarje prijavili policiji, če bi jih le dobili. 12 anketirancev pa je dejalo, da ne bi nič ukrenili.

RAZLAGA HIPOTEZE

- **Grafiti so se pojavili že v kameni dobi in so poznani v vseh zgodovinskih obdobjih do danes.**

Drži. Grafiti so poznali v vseh zgodovinskih obdobjih.

- **Grafiti najbolj poznajo učenci osnovnih šol iz mesta, medtem, ko učenci iz podeželja ne vedo, kaj je to oziroma kako izgledajo.**

Delno drži. S pomočjo ankete sem prišla do trditve, da mestni otroci bolje poznajo grafiti, kot vaški. Podeželski otroci o grafitih ne vedo nič. Vendar ko jim podrobneje razložim da so to slike, besede na stenah, vedo povedati, da so takšne slike videli v večjih mestih

- **Grafiti v 20. stoletju se najpogosteje pojavljajo v podhodih, na železniških postajah, stenah in javnih straniščih.**

Drži. V večjih mestih nikakor ne primanjkuje grafitov. Najdemo jih na različnih mestih, kot so: lokalni avtobusi, železniške postaje,... Z grafiti so popisani lokalni avtobusi, vlaki, avtobusne in železniške postaje. To lahko opazimo tudi v Celju, saj je veliko kateri vlak popisan in porisan.

- **Danes se pojavljajo grafiti na šolskih straniščih in na stenah, ki prinašajo ljubezenska sporočila in sporočila profesorjem.**

Delno drži. Danes mladostniki rišejo, pišejo grafiti na stenah podhodov, vlakih,... Kakšni grafiti bi se našli tudi na stenah šol, vendar jih nebi bilo veliko. Na šolskih straniščih bi našli samo imena, telefonske številke dijakov.

ZAKLJUČEK

Že od nekdaj rada opazujem in berem grafite, ki so narisani ali napisani na mestih, ki so dovoljeni ali pa ne. Nikoli nisem imela nič proti grafitom, nasprotno so mi všeč, saj vedno izražajo nekaj nenavadnega in skrivnostnega. Velikokrat sem se spraševala, kdo jih riše? Zakaj jih rišejo? Kako jih rišejo? Kaj sploh ima od tega? Nikoli, nisem in ne razumem ljudi, ki so risali in rišejo grafite na javnih mestih in s tem uničujejo tujo lastnino.

S pomočjo raziskovalne naloge sem prišla do zaključka, da je grafit pravzaprav »umetnost« na steni, ki jo vsak razume drugače. Mladostnik jo sprejme kot odgovor, na klic na pomoč, starejši kot zmazek na steni, ki uničuje tujo lastnino. Grafiti so časovno in prostorsko določeni, to pomeni, da bi grafit iz kakega okolja in časa imel popolnoma drug pomen v drugem prostoru in času ali pa sploh ne bi nič pomenil. S tem problemom se srečujejo skoraj vsi raziskovalci. Grafiti so največkrat delo posameznikov, ki imajo razvit svoj poseben sleng. Čeprav so grafiti namenjeni vsem mimoidočim, jih ljudje težko razumejo. Predvsem tiste grafite, ki se nanašajo na manj znane glasbene skupine in druga manj poznana področja, so zaradi generacijskega prepada za starejše brez pomena.

Grafiti so izpostavljeni tudi stalnemu spreminjanju. Dogaja se, da napisu ali sliki na javnem prostoru kak drug grafitoman doda še kakšno besedo ali simbol in original po njegovem mnenju izboljša. Če je grafitoman za dodatek uporabil drugo tehniko in barve kot avtor prvotnega napisa, bo raziskovalec lahko ločil primarni grafit od dodatka. Tekstovni in simbolni grafiti so največkrat izpisani s črnim sprejem, tako je ločevanje originala od dodatka skoraj nemogoče.

LITERATURA IN VIRI

1. BRATOŽ, Igor. 1889. Why write on wall? - Because is there! Mentor št. 3-4 .. Ljubljana. .: Zveza kulturnih organizacij Slovenije. Odbor za literarno javnost.
2. FRITH, Simon. 1987. Sociologija roka . Beograd.
3. GAČNIK, Karla. 1991. Kramljanje o grafitih, destruktivni vandalizem ali nadgradnja urbanega prostora. Maribor. Katedra. Št. 2. Študentska zveza univerze v Mariboru.
4. HRASTAR, Mateja. 1992. Piši, briši, riši, briši, piši.... . Ljubljana. Delo. Št. 276.
5. HRASTAR, Mateja. 1992. Grafiti so prvoten način izražanja umetnosti. Subkulture. Ljubljana. Delo. Št. 187.
6. HOLLINGSWORTH, Mary. 1993. Umetnost v zgodovini človeštva. Ljubljana: DZS. 25-75.
7. KONEC, Alojz. 1995. Likovna zgodovina danes. Gimnazija Brežice.
8. LALIĆ, Dražen. LEBURIĆ Anči. 1991. Grafiti i subkultura. Zagreb.
9. MERLJAK Sonja. 1995. Grafiti (1). »Dost mam« je že dolgo brez pravega naslednika. Ljubljana: Delo št. 37
10. MERLJAK, Sonja. 1995. Grafiti (2). Sitno vabljeni pobeljeni zidovi živih in mrtvih. Ljubljana. Delo. Št. 38.
11. Slovar slovenskega knjižnega jezika. 2002. Ljubljana.
12. ŠMID, Martina. KREBEL, Nina. »Če ne bi pisal grafitov, bi bil brezposeln«. 1993. Umetnost na zidu. Preprih. Ravne na Koroškem: Št. 4.
13. ŠMID, Martina. KREBEL, Nina. »Če ne bi pisal grafitov, bi bil brezposeln« , Umetnost na zidu. 1993. Preprih. Ravne na Koroškem: Št. 5.
14. ŠMID, Martina. KREBEL, Nina. »Če ne bi pisal grafitov, bi bil brezposeln«. 1993. Umetnost na zidu. Preprih. Ravne na Koroškem: Št. 6.
15. ŠMID, Martina. KREBEL, Nina. »Če ne bi pisal grafitov, bi bil brezposeln«. 1993. Umetnost na zidu. Preprih. Ravne na Koroškem: Št. 8.
16. TOMC, Gregor. 1996. Je ženska brez moškega kot riba brez bicikla ? Ljubljana: Delo. Št. 28.

17. VIDMAR, Ksenija. 1988. Prepovedani predmeti. Problemi. Eseji. RKZSMS: Ljubljana: Št. 14.
18. ZRNEC, Primož. 1996. Grafiti-umetnost ali vandalizem (1). Ljubljana: Delo. Št. 53.
19. ZRNEC, Primož. 1996. Grafiti-umetnost ali vandalizem (2). Ljubljana: Delo. Št. 54
20. ZRNEC, Primož. 1996. Grafiti-umetnost ali vandalizem (3). Ljubljana: Delo. Št. 55.
21. ZRNEC, Primož. 1996. Grafiti-umetnost ali vandalizem (4). Ljubljana: Delo. Št. 56.
22. Internet/www.najdi.si/grafiti. (februar 2005).

PRILOGA – ANKETNI LIST

Poslovno-komercialna šola Celje
Kosovelova ul. 4.
3000 Celje

ANKETA (Grafiti)

Pozdravljeni! Sem dijakinja Poslovno-komercialne šole Celje in delam raziskovalno nalogo iz grafitov. Bilo bi mi v veliko pomoč, če bi mi prosim pomagali odgovoriti na nekaj vprašanj.

Spol: M Ž

Starost: _____

1. Ali veste kaj so grafiti?

2. Kje največkrat opazite grafite?

- a) na vlakih
- b) na mostovih
- c) hišah
- d) javnih ustanovah (šole, zdravstveni, kulturni domovi,...)
- e) na stenah v podhodih
- f) straniščih

3. Kakšne grafite ponavadi opazite?

- a) ljubezenske verze
- b) politične napise

- c) homoseksualne napise
- d) risbe
- e) drugo: _____ (glasbene,....)

4. Mislite, da je več grafitov v mestih kot na vaseh?

- a) DA
- b) NE

5. Ali veste kdo jih riše?

- a) mladostniki od 9-15 let
- b) dijaki 16-20 let
- c) starejši nad 30 let

6. Zakaj mislite, da jih rišejo?

- a) da vzbudijo pozornost drugih ljudi
- b) nimajo kaj početi
- c) da naredijo oslarijo
- d) drugo: _____

7. S čim mislite, da jih rišejo?

- a) spreji
- b) kredami
- c) ogljem
- d) ne vem

8. Kje mislite, da dobijo grafitarji povod za risanje, pisanje grafitov?

- a) na TV
- b) v knjigah
- c) v revijah
- d) na internetu

9. Ste že kdaj poskusili narisati grafit, zakaj?

- a) DA, zaradi adrenalina.
- b) DA, za zabavo.
- c) DA, ker me je zanimalo.
- d) DA, _____
- e) NE!

10. Ali bi morala država dovoliti risanje grafitov? Zakaj da, zakaj ne?

- a) DA, ker so zanimivi.
- b) DA, ker popestrijo okolje.
- c) DA, _____
- d) NE, ker uničujejo zgradbe, javne ustanove,...
- e) NE, ker niso zanimivi.
- f) NE, _____

11. Kako bi vi ukrepali glede grafitov?

- a) bi jih prijavil/a na policijo
- b) ne bi ukrepal/a

HVALA!